

אגיש מקע ווארט

גליון תת"ג פרשת שמיני כ"ח ניסן תשפ"ה

אגדה ובקיות

"ויקרב את קרבן העם ויקח את שעיר החטאת אשר לעם וישחטו ויחטאו כראשון" (ט, טו)

"ויחטאו - עשהו כמשפט חטאת. כראשון - כעגל שלו" (רש"י)

יש להבין מדוע היה הכתוב צריך להדגיש שאהרן עשה את החטאת 'כמשפט החטאת', מהיכי תיתי שלא יעשה כמשפט, והרי נצטווה על עשיית חטאת? וכן צריך להבין, מהי ההדגשה "כראשון" - כעגל שלו.

האדמו"ר מסקולען מבאר דברי רש"י אלו על דרך המוסר: רמזה לנו התורה דרך הנהגת אהרן הכהן, שאף שעשה את אשר עשה בעגל מתוך כורח ואונס, וגם זאת במטרה לעכבם, הרי תלה את האשמה בעצמו בלבד, ואדרבה על העם שהיו עיקר החוטאים לימד זכות.

זו דרך הנהגת השלמים עובדי ה' שזוקפים חובה לעצמם ותובעים מעצמם תביעות גדולות אף על דברים דקים שבדקים, וזה הפך הנהגת פשוטי העם, שלעולם רואים עצמם שלמים וצודקים, ודנים את כל מעשיהם לכף זכות.

לפיכך אמר הכתוב: "ויחטאו - עשהו כמשפט חטאת", ללמדנו כי דן אהרן את העם לכף זכות, וכל מה שהקריב עבורו קרבן חטאת, לא היה זה אלא משום הציווי 'כמשפט החטאת' ולא בגלל שראה בהם חטא. ויתרה מזו, את החטאת הקריב 'כעגל שלו', היינו שגם בקרבן העם הרגיש כאילו זה קרבנו, שהוא זה אשר גרם לעם לחטוא.

(שנים מקרא)

"וידם אהרן" (י, ג)

כתב בספר "פרחי שושנה":

שמעתי מפי אדמו"ר מרן ה"חפץ חיים", למה נאמר כאן בלשון הזה "וידם אהרן" ולא "ויחריש אהרן" וכדומה.

לפי שבן אדם גם כאשר הוא מחריש, אפשר להכיר את מצב רוחו מתוך הבעת פניו. ואילו על דומם אין להכיר שום דבר, ואין חיצוניותו מעידה כלל על פנימיותו. מדרגתו של אהרן באותה שעה היתה בבחינת 'דומם', שלא היה ניכר עליו שום שמץ של אבילות, אפילו רק באיזו העווית פנים או בדומה לזה.

פעם אירע אסון לסוחר אחד מנכבדי העיר בריסק, רבי אברהם

שמו, שנטרפו ספינותיו בים ורוב רכושו ירד לטמיון, וכשהגיע הידיעה על כך לפקיד שניהל את עסקיו חשש לבשר לאדונו על האסון בן יבולע לו. הלך האיש לשאול את הרב דמתא, רבי יוסף דב סולובייצק, כדת מה לעשות. אמר לו רבי יוסף דב: הנח בידי את המברק ואל תאמר לו מאומה.

שלח הרב מבריסק לקרוא לרבי אברהם שיבוא אליו, וכשנכנס רבי אברהם לבית הרב מצאו לומד ומתייגע במסכת ברכות פרק "הרואה" נתמלא סקרנות ושאל את הרב מבריסק מה יש להתייגע באגדתא. השיבו רבי יוסף דב: תמהני, איך חייבו חז"ל (ברכות נד.) לברך על הרעה ממש כשם שמברכין על הטובה, ולא עוד אלא בשמחה. התלהב רבי ואמר: בשביל המאמין שהכל משמים, וכל מאי דעביד רחמנא לטב עביד, אין זו רבותא. כשראהו רבי יוסף דב בהתלהבותו, קם והושיט לו את המברק. כשראה הסוחר את הכתוב בו, התעלף וכרע תחתיו ורק בקושי השיבו את רוחו.

לאחר מספר ימים הלך רבי יוסף דב לבקר את אותו סוחר בביתו. שאל אותו האיש: מהי אם כן כוונת חז"ל? השיבו רבי יוסף דב בדרך צחות: חייב אדם - האדם נשאר חייב תמיד בקיום דבר זה, כי אמנם אין זו מילתא זוטרתא לקבל בשמחה את רעתו....

(פרחי שושנה)

"ויקצוף משה... מדוע לא אכלתם את החטאת... וישמע משה, וייטב בעיניו" (י, טז)

רש"י מביא את דברי הגמרא, שמשה רבינו הודה ולא בוש. שלא אמר לאהרן אחיו "לא שמעתי את החילוק בין קדשי שעה לקדשי דורות", אלא הודה שאכן שמע, ושכח את מה ששמע. ולכאורה יש לתמוה: מהי הנפקא מינה בין "לא שמעתי", ל"שמעתי ושכחתי"? וכי היתה פוחתת ההערכה למשה עקב כך?

אלא, שכאן מגלים לנו חז"ל את כוחו של היצר, שאפילו אצל אדם במדרגת משה רבינו הוא פועל, ואפילו בדברים פעוטי ערך, לכאורה. התורה מציינת את שבחו של משה, שדייק לומר את האמת כמו שהיא ולא שינה, כדי ללמדנו עד כמה "צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו" [עיין קידושין ל ב] שאפילו למשה רבינו נחשב הדבר לשבחו, שלא שינה, ועמד בנסיון. כי הנסיון הזה הוא אכן נסיון, היות ועוצמתו של יצר הרע היא גדולה ומתמדת ופרושה על כל החיים, ולרגלי כל אדם!

(מראש אמנה)

"וישמע משה וייטב בעיניו" (י, כ)

ברש"י וישמע משה, הודה ולא בוש לומר "לא שמעתי" אלא אמר שמעתי ושכחתי, והקשה בעל קרבן העדה, מן הירושלמי חגיגה שם נאמר שגדולתו של רבי יהודה נשיאה היתה, שלא בוש לומר לא שמעתי, משמע איפוא אשר לא שמעתי הוא בוושה יותר גדולה, מן שמעתי ושכחתי.

ובספר דבש וחלב כתב שבאמת לא קשה מידי כי בודאי לא שמעתי הוא בוושה יותר מן שכחתי, יען שכחה הוא דבר שכיח אצל כל אדם, אבל לא שמעתי הוא כעין מזיד, שמראה שלא למד, ולכן גדולה מעלת רבי יהודה נשיאה באמרו לא שמעתי, אבל אצל משה יען שמע תורתו מפי הגבורה, וידוע מאמר חז"ל אלמלא היינו לומדים מפי הגבורה לא היינו שוכחים, לכן עבור משה היתה בוושה יותר גדולה לומר שכחתי, מאשר לומר לא שמעתי ואמר בכל זאת שכחתי.

(דבש וחלב)

"ואת החזיר כי מפריס פרסה הוא ושוסע שסע פרסה והוא גרה לא יגר טמא הוא לכם" (י"א, ז')

לכאורה יפלא מדוע בכל בעלי החיים הטמאים החלה התורה בציון סימן טהרתם ולא בסימן טומאתם. הנה בחזיר נאמר תחילה "כי מפריס פרסה הוא ושוסע שסע פרסה", שהוא סימן טהרה שבו, ורק לאחר מכן נאמר "והוא גרה לא יגר", שזו סיבת טומאתו. הלא היה מן הראוי יותר לומר את סיבת טומאתו בלבד, בלי לציין את סימני טהרה שבו. וכן מוצאים אנו בגמל, שם נאמר תחילה "כי מעלה גרה הוא" ורק לאחר מכן "ופרסה איננו מפריס". כך גם בשפן ובארנבת.

כותב על כך הכלי יקר וז':

"וביאור ענין זה, שסימן טהרה שבכולם מוסיף טומאה על טומאתו, כדרך שאמרו בעשו (ב"ר סה, א) שנמשל לחזיר שפושט את טלפיו להראות כאילו כשר, ותוכו מלא תוך ומרמה, וזה מורה על כל מי שאין תוכו כשר, כמידת הצבועים המראים את עצמם כשרים, והמה בלי ספק גרועים מן הרשע הגמור שתוכו וברו שוין לרעה.. ועל כן הפרסת פרסה בחזיר הוא סימן טומאה, לפי שבפרסה זו הוא יכול להטעות הבריות ולהראות כאילו הוא כשר,

בעומק הפרשה

"זאת תורת הבהמה והעוף" (י"א מ"ו)

במשנה בחולין נט. איתא "סימני בהמה וחיה נאמרו מן התורה וסימני העוף לא נאמרו אבל אמרו חכמים כל העוף הדורס טמא כל שיש לו אצבע יתירה וזפק וקורקבנו נקלף טהור, ר' אלעזר ב"ר צדוק אומר כל העוף החולק את רגליו טהור". ובגמ' חולין סג: איתא "א"ר יצחק עוף טהור נאכל במסורת" ופירש"י "אם זכור הוא באדם כשר שאכלו או שמסר לו רבו או צייד חכם שהוא טהור".

והנה בחולין סג: איתא "תניא רבי אומר גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעופות טהורין מרובין על הטמאין לפיכך

וכן בהפך זה בגמל ושפן וארנבת. "ואף על פי שכל מידות אלו אינן שייכין בבהמות, מכל מקום הם מולידים תכונה רעה זו בגוף האוכלם, כי כל אוכלם יאשמו, להיות מן כתות הצבועים המראים את עצמם כשרים כמו עשו וחבריו".

לפעמים אנו נתקלים באדם שהוא שונא דת ורשע להכעיס, המתרחק מכל דבר שרוח קודש בו, אך בד בבד אין הכרח כלל שיהיה אדם זה רע ואכזר לזולתו. אדרבה, לעתים נבחין שיש בו רגשות עדינים לנימוס ודרך ארץ, רחוק ממידת הכעס, מדבר במתינות, חולק כבוד לזולת, רגיש לצער בעלי חיים. ויהיו שיתמהו היתכן כדבר הזה? כיצד יתכן שאותו אפיקורס, בעניינים שבין אדם לחברו יתעלה ממקצת אנשים שומרי מצוות?!

ואכן, לכאורה דבר זה תמוה עד מאד ויש בו סתירה מיניה וביה. הרי שורש הנהגת בין האדם לחברו הוא הכרת הטוב, וקל וחומר לא לבעוט ולהתכחש למי שהטיב עמו. אם כן כיצד יתכן שיהיה אדם רגיש לכבוד חברו שהטיב עמו הטבה כלשהי, ובד בבד יתכחש למי שהעניק לו את החיים עצמם? כיצד יתכן שיהיה בעל נימוסין ודרך ארץ לזולת ובד בבד יבוז וילעג למסורת אבותיו ואבות אבותיו אשר בנאמנות ובמסירות שמרו על קיום מצוות? איך יהיה לבו רגיש לכבודן של שאר הדתות ולבו פתוח לרחוש לבני האומות כבוד ויקר על שמקדישים חייהם לקיום דתם, ומאידך יבוז וישפיל דת אבותיו, דת האמת?

הדבר נראה מופרך ומזויף מתוכו ומלא סתירות, אבל על כל פנים זו מציאות חיה הנגלית לנגד עינינו, שאותו כופר ומין נראה כאדם מעולה בעניינים שבין אדם לחברו.

והפליאה גדולה עוד יותר, הרי אדם זה לא חונך על עבודת המידות, הוא לא הגה בספרי מוסר, וכמובן לא התפלל לזכות לכך. כל חייו חי הוא חיי גוי, מטמא גופו ונפשו במאכלות אסורות, אשר על האוכלם נאמר שתיוולד בו מידת אכזריות ושאר מידות רעות, ומכל מקום לעינינו נראה שהוא בעל מידות טובות. הכיצד יתכן הדבר? מהו סוד העניין?

על כך כתב רבינו הגר"א (משלי יא, יט)

"רוב המינים טובים בטבע.. כי זולת זה אי אפשר להם להדיח" זהו פתרון המחזה. כח הרע והטומאה שבבריאה, עיקר רצונו ותפקידו לנתק את האדם ממקור החיים מה' ומתורתו, לכבות בו את ניצוץ ההשתוקקות הפנימית להידבק בה'. דרכו של כח

מנה הכתוב בטמאין". וצ"ע דמאחר ורוב עופות טהורין מ"ט בעינן מסורת על אכילת עופות ולא סמכין על רוב.

ועי' בס' דברי רד"ק סי' י"ד (הובא דבריו במעתיקי השמועה ח"ב עמ' קי"ד) שכתב וז"ל, הקשו האחרונים על הא דאין עוף נאכל אלא במסורת [חולין ס"ג:], למה לן מסורת גיזל בתר רובא דרוב עופות טהורים הם. ומו"ר הגאון האמיתי ר' יצחק יעקב רבינוביץ מפוניבז' זצ"ל, אמר לתרץ שהרמב"ם מנה מ"ע להבדיל בין הטמא ובין הטהור, וא"כ הבא לאכול עוף צריך להבדיל ולדעת בעצמו שהוא הטהור, ולפיכך לא מהני כלל ליזל בתר רובא, כי עדיין אין זו הבדלה שצריך לדעת בעצמו, וכשספרתי זה לפני מו"ר הגאון האמיתי רבינו חיים הלוי סא-לאווייציק ז"ל קלסו מאוד. עכ"ל.

(פנינים מבי מדרשא)

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

שאלה: או"ח קי"ד. איך אומרים, מוריד הטל או הטל.
תשובה: הטל.

שאלה: אם חתיכה של איסור נתבטל חד בתרי (יו"ד סי' קט) דלהרא"ש והגר"א שם (סק"ו) מותר לאכלן כולן בבת אחת, וכן ס"ל להרשב"א מה"ת וכמ"ש הפמ"ג סק"א, אם יש טמטום מחמת החתיכה השלישית שהיא של איסור או לא?
תשובה: מדאורייתא כמאן דליתא דמי.

שאלה: אם יש טמטום במי שאוכל דבר איסור שנתבטל בס'?
תשובה: לא.

(ומענין לענין באותו ענין, ראית בספר נזר החיים (עמוד רכ"ה) שנשאל להגר"ח שליט"א, האם האוכל דבר איסור באונס מטמטם, וכן דבר איסור שהותר כגון כתלי דחזירי בזמן המלחמה האם מטמטם, והשיב, יתכן שלא. והריני מעתיק מדברי הספר הנ"ל בהערה שם, וז"ל, בדין זה מצינו דיעות חלוקות מערכה נגד מערכה, דהנה כתב הנצי"ב זצ"ל בהעמק דבר (דברים ו, י) דהא דמותר לאכול מאכלות אסורות בזמן המלחמה, (עי' חולין י"ז א' ורש"י ד"ה כתלי דחזירי), עדיין טמטום הלב יש בזה. וכ"כ עוד שם (ויקרא יז, טז ובהוספות לשם ט"ז, ל') וכ"כ המשך חכמה שם (ד"ה ובתים מלאים), וכ"כ בס' עובדות והנהגות לבית בריסק ח"א (עמ' רא), ובס' שי לתורה על הגדה של פסח (עמוד תכג) בשם הגאון רבי משולם דוד הלוי סאלאוויצקי שליט"א. וכ"כ בשו"ת חתם סופר או"ח (סימן פג) בהדיא, דגם דבר המותר על פי דין מטמטם [וצ"ע, דבס' תורת משה (פרשת ואתחנן דט"ז ע"ד ד"ה כי ישאלך) כתב בהדיא להיפוך], וכ"כ בילקוט לקח טוב (ויקרא עמוד צא) בשם הגאון רבי זלמן סורוצקין צ"ל בספרו אונים לתורה. אמנם המהר"ל בספרו תפארת ישראל (פרק ח') כתב, דהמאכלות האסורות שהותרו בזמן המלחמה, לא היו גורמים טמטום הלב. וכ"כ בהדיא בדרשות הר"ן (דרוש י"א ד"ה ואני סובר), דהיכא דעל פי דין מותר לא יתיילד טמטום הלב. וכ"כ הגרי"ז זצ"ל, הובאו דבריו בס' משלחן גבוה ח"ג (עמוד צא).

שאלה: אם עדים העידו על חתיכת בשר שהיא כשרה ואחד אכל אותה ע"פ עדותם, ושוב נמצא שעדים שקרנים הם והבשר טריפה, אם יש טמטום למי שאכל אותה או לא?
תשובה: יתכן שבאונס אין טמטום.

(הליכות חיים)

הרע והטומאה לחדור לתוככי לבות בני אדם, על ידי שלוחיו, המה המינים והכופרים החיים עמנו פה בעולם הזה. מה עושה היצר כדי לבלבל ולהדיח את לב בני האדם? הוא מעמיד מין וכופר אשר מזגו וטבעו משובח ומשקיע בו עמל ויגיעה רבה כדי להעמיד דמות 'חיובית' שכזו, עד שלרוב בני האדם מהמון העם נראה אותו מין וכופר כאיש רם מעלה במידותיו.

אך עם זאת, מוסיף רבינו הגר"א ואומר: "רק הצדיקים העוסקים בתורת ה' ויודעים דרכי ה', המה יכירו פיתויו שדבריו סרים מדברי ה'".

נמצא אפוא, כי מקור חיותם ושורש יניקתם של כל אותם מינים ורשעי ה' אשר הם 'טובים בטבע', הוא בהיותם משרתים את הרע ותכליתו. נמצא כי ה'טוב' שבהם הוא בעצם 'רע' שהרי ה'טוב' הזה כל תכליתו ומגמתו לבלבל את דעת הבריות ולהדיחם אל הרע. ואכן הצדיקים יבחינו ויכירו את הסתירות והשקר שבהם. והן הן דברי בעלי ה"כלי יקר" הנ"ל, אשר כמו בעלי החיים הטמאים, שדווקא סימני הטהרה שבהם, אשר על ידם הם מנסים להערים על בני האדם ולהראות כי כביכול כשרים הם, הם המה סימני הטומאה שלהם!

(שנים מקרא)

"ואת בת היענה" (יא, טז).

התורה אסרה לנו את העופות הטמאים, את הנשר ואת הפרס ואת העזניה, את העורב את בת היענה. למה לא נאמר: את היענה, מדוע נאסרה רק הבת? התשובה ידועה: היען אוכל אבנים וזכוכיות (שבת קכח ע"א) קיבתו כברזל ובשרו כסוליה, לא ניתן לאכילה ואין צורך לאסרו. אבל אפרוחו, בשרו עדיין רך, ואותו אסרה התורה באכילה. כך מפרשים רבותינו (בעלי התוספות וחזרוני ועוד ויקרא יא, טז).

והנה מצינו שירמיהו הנביא קונן, איך היתה בת עמי לאכזר, כיענים במדבר" (איכה ד, ג) ויש להבין במה מתבטאת אכזריות היען לאפרוחיו? והענין, שהאפרוחים באים ומבקשים מזון, והאם נותנת להם מעדן - בעיניה, אין טעים ממנו, שבר זכוכית מחודד ומשונו. ואינה מבינה שעבורה זה אכן מעדן, משום שהושט שלה כצנור ברזל וקיבתה כדוד נחושת, והזכוכית נגרסת בה עד דק. אבל אפרוחה עדין ורך, והזכוכית תנקוב את הושט ותחורר את הקיבה, והאפרוח יתיסר וימות בענויים קשים ומרים. ונמצאת אשמה בהריגת אפרוחה!

בדרך זו ג"כ ענה החפץ חיים לבחור שרצה לעזוב את הישיבה ולעזור לאביו לעבוד, אמר לו: אביך מבוגר ומחושל, מחוסן נגד אוירת השוק ומתמודד בהצלחה מול השפעתו. אבל אתה עודך צעיר ורך, אינך יכול להשוות עצמך אליו ולמדוד עצמך לנגדו. עליך להמשיך לשהות באהלי תורה ובקרבת בני התורה! והדברים אמורים להורים, שאומדים עצמם שיכולים לשהות במקום פלוני או לצפות במופע פלוני ולא יושפעו לרעה, וה' יודע האמת. אולי מלאכים הם. אולי יכולים הם לטייל במקום פלוני ולבלות במקומות בילוי ומחוסנים הם דיים, יגרסו זכוכיות כאוות נפשם. אם מעדן הם עבורם, יבוסם להם. אך מה רוצים הם מילדיהם, איך מהמרים הם על זוך נשמותיהם, איך הם לוקחים אותם עמם?!

(והגדת)

ותרגומו: ולא תסתאבו בהם, שמא תסתאבו בהם. מה נאמר כאן. ודאי שהמסתאב, מסתאב! ל"חפץ חיים" זצ"ל היה סיפור, שהסביר הכל. מעשה בבשם, בעל חנות בשמים, שחנותו היתה פתוחה לרחוב, וכל העובר על פניה שאף לקרבתו מניחוחות ריחה ונמשך אליה לקנות בשמים יקרים ומשיבי נפש. יום אחד חשכו עיניו: ליד חנותו פתח בורסקי את מפעלו. היו הריחות הבוקעים משם מחליאים ומקבסים, והבשם עדין הנפש נאלץ להגיף את הדלתות ולהסתגר בחנותו. יושב היה בחנות הסגורה, ושוּפך את זעמו על הבורסקי לפני צנצנות הבשמים האילמות ובחלל החנות הריקה. כי התרוקנה החנות.

אנשים לא חלפו עוד על פניה בסלידתם מפני צחנת עיבוד העורות הנוראה, וגם אם חשבו להכנס אליה ראו את הדלת המוגפת ושובו על עקבותיהם.

הפרנסה שבתה והבית תבע את צרכיו, ויום אחד תלה הבשם על חנותו את השלט "למכירה".

ואז, סוף סוף, נפתחה דלת החנות. בפתח עמד השכן הבורסקי, עוטה סינר ואפוף סרחון. במבט אומד סקר את השטח. "מקום נאה הוא" קבע, "יש לי הצעה עבורך. כסף אין לי כדי לרכוש את המקום, אבל נרחיב את המפעל ונעבור יחדיו. תהיה לשותפי, ונתחלק ברווחים".

"אשקול את הדברים", אמר הבשם בקרירות, כשהוא כולא את נשימתו.

הרעיון קומם אותו, לא עלה בדעתו להסכים להצעה. כל חפצו היה לברוח מכאן, למכור את החנות ולפתחה במקום שאוירו צח.

אבל יום רדף יום, וקונה לא בא. ההוצאות גדלו, החובות השתרגו, צפוי היה לחרפת רעב.

ההכרח לא יגונה. נשם עמוקות מניחוחות חנותו, ופנה להידפק על דלתות שכנו. בקצרה הודיע על הסכמתו ומהר לשוב לחנותו.

לא עברה שעה ארוה, והלמות פטישים נשמעה. הקיר המשותף נפרץ, וענן צחנה אפפו.

לא היתה עוד חזרה מהצעד שנעשה. למחרת התיצב וחגר סינר, חפת שרוולים וערבל את ברכת הסייד. נשם בכבדות דרך פיו, כדג ששלוהו מן המים. מפעם לפעם שגה ושאף אויר בנחיריו, והקבס החליאו. הבורסקי נד ברחמים לאיסטגניס שהיה לשותפו.

ביום השני עומעם הסרחון מעט, ביום השלישי כבר היה כמעט נסבל. ביום הרביעי הוטרד אך במעט, וביום החמישי נשם בטבעיות. אמנם אין אלו הבשמים להם הורגל, אבל בשום פנים ואופן אין זה נורא כל כך.

עסק העורות הניב רווחים נאים, עלה בידו לחסוך סכום נכבד. הציעה לו רעיתו: "אולי תפתח בכסף זה חנות בשמים בלב העיר?"

עיוה פניו בסלידה, ואמר: איני סובל את האנשים הרכוכיים שאינם מסוגלים לשאוף אויר פשוט, וזקוקים לניחוחות של בשמים...

זו כוונת הכתוב, המזהירנו: "ולא תטמאו בהם - ונטמתם בהם" (ויקרא יא, מג). אל תנסו כלל להתקרב לצחנה כי תדבק בכם, תתרגלו אליה וסופכם מתפלשים בה ומסתגלים אליה, ככתוב "וילכו אחרי ההבל - ויהבלו" (ירמיהו ב, ה)...

וכך הסביר רבי אליה לופיאן זצ"ל את המשנה: "ואי אתה בא לידי עברה" (אבות פ"ב מ"א) ובגמרא: "ותרגילי לידי מצוה ואל תרגילי לידי עבירה, ואל תביאני לידי חטא ולא לידי עוון" (ברכות ס"ב).

שכלל שהעבירה נוראה, נוראה שבעתיים ההסתגלות אליה, להסתופף ברשותה ובחסותה. [כי "יד" ענינה רשות, כמו: "ויקח את כל ארצו מידו" (במדבר כא, כו)] כלומר, שלא נתרגל אליה, בבחינת "עבר ושנה נעשית לו כהתר" (יומא פו ע"ב), והרגל נעשה כטבע.

ובכך פרשתי ההוראה לברוח מן העבירה (אבות פ"ד מ"ב). לא רק שלא לעשותה. אלא גם אם עשאוה יש להמלט, שלא להסתגל!

ובעינינו ראינו, ובעצמנו חוינו. בישיבה, היינו בגן עדן. למדנו והתעלינו בתורה ובמוסר. כשנמלטנו מגרמניה הכבושה לליטה, לא גורשנו מגן העדן. נטלנוהו עמנו, עם ספרינו ברחנו. כשנערך אחרינו מצוד והוגלינו לסיביר, אחז כל אחד בתפילין ובגמרא. באנו למחנה הכפיה, ועקרו מידינו את התפילין ואת הספרים. מדורה הבעירו. באש העלו לעינינו, וליבינו מתפלץ. מוכי הלב התהלכנו, אבלים וחפויי ראש.

לכמה זמן? ליום, לשבוע?!

בתענית ציבור היו מוציאים את התיבה לרחובה של עיר, ונותנים עליה אפר כפי שנותנים אפר על ראש כל אחד ואחד. לומר: עמו אנכי בצרה (תהלים צא, טו) אמר רבי זירא: בתחילה, כשראיתי שהחכמים נותנים אפר על גבי תיבה, הזדעזע כל גופי (תענית טז ע"א)

זה היה בתחילה. ואחר כך? הסתגל...

נצטט סימן בטור אורח חיים (סימן תל) שבת שלפני הפסח קורין אותו "שבת הגדול". והטעם, לפי שנעשה בו נס גדול, שפסח מצרים מקחו בעשור לחודש (שמות יב, ג), ופסח שיצאו ישראל ממצרים היה ביום ה' (סדר עולם), ונמצא שעשירי בחודש היה שבת. ולקחו להם כל אחד מה לפסחו וקשר אותו בכרעי מיטתו. ושאלום המצרים למה זה לכם, והשיבו: לשחטו לשם פסח במצות השם עלינו. והיו שניהם קהות על שוחטים את אלהיהם ולא היו רשאים לומר להם דבר. ועל שם אותו הנס קורין אותו "שבת הגדול".

ידוע.

ואני שואל: מתי היה הנס גדול יותר, ביום לקיחת השה כדי לשחטו, או בארבעה עשר יום לחודש, בשעת שחיטתו?!

אם כן, מדוע קוראים לשבת "שבת הגדול", היו צריכים לקרוא לערב פסח "יום רביעי הגדול"?

והתשובה, אחת מן השתים: או שהמצרים הסתגלו לרעיון השחיטה, וכבר לא היו שיניהם קהות, אף לא כששחטו לעיניהם. או שאנו הסתגלנו לנס ההבלגה שלהם...

ועוד - במתן תורה, נצרכו לכפיית הר כגיגית (שבת פח ע"א). והלא אמרו "נעשה ונשמע" (שמות כד, ז)? שמא חזרו בהם מיראת האש הגדולה (תוספות שם). עד כדי כך. ובאו ובקשו: "ועתה למה נמות כי תאכלנו האש הגדולה הזאת" (דברים ה, כב), וענה הקב"ה: "מי יתן והיה לבכם זה להם ליראה אותי כל הימים" (שם כו).

עברו ארבעים יום ועשו את העגל, וה' מבקש להשמידם, "ואפן וארד מן ההר וההר בוער באש ושני לוחות הברית על שתי ידי" (דברים ט, טו).

ההר בער באש, אותה אש שבגללה פרחו נשמתם ויראו כל כך, ועשו את העגל והתשובה, שהסתגלו!

כמה עלינו לחרוד מהסתגלות לחטא, ולא פחות מכך - מהסתגלות למצוות. מצד אחד אמנם מבקשים "שתרגילנו בתורתך" "ותרגילנו לדבר מצוה" אבל שלא יאטם הלב ולא יכה הרגש!

לא בכדי יעץ הסבא מקלם זצ"ל (חכמה ומוסר) ח"ב מאמר ריט) שמפעם לפעם יראה האדם עצמו כגר צדק שהיום התגיר, ובפעם הראשונה מברך "המוציא" וברכת המזון. נגלה בה צפונות, מילים שלא ידענו על קיומן!

(והגדת)